

DONOSTIA BERRERAIKITZEN

1813ko abuztuaren 31ko biharamon luzea

Aliatuek Donostia suntsitu eta egun gutxira Zubietako bileran hiria berreraikitzea erabaki arren, hondamendiaren ondorioak hurrengo hilabeteetan eta urteetan nozitu ziren. Donostiarrek laguntzarik gabe, arpilatuta eta epidemiek jota ekin behar izan zioten hiria berreraikitzeari.

| NAGORE IRAZUSTABARRENA URANGA |

1813KO ABUZTUAREN 31KO Donostiako suntsiketaren kontakizun labur eta soilak Zubietako Aizpurua baserrian izan ohi du amaiera zoriontsua. Irailaren 8an eta 9an, hainbat donostiar bertan bildu ziren astebete lehenago gertatutakoari erantzuteko. Kanpoan, berehala, mapatik desagertuta-kotzat jo zuten hiria. Madrilgo *La Gazetak*, gertatutakoaren berri eman zuenean, zera erantsi zuen: “Donostiatik bere kokapenaren oroimena besterik ez da geldituko”. Zubietan bildutakoek, ordea, udal berria osatzea eta hiria berreraikitzea erabaki zuten; erabakitakoa gauzatzea beste kontu bat izan zen.

Abuztu amaieran gertatutakoa bat-batekoa, gordina izan bazen, 1814ko neguko hondamena hotzagoa, mantsoagoa, isilagoa izan zen, oso bestelakoa, baina izugarria berdin.

1814 eta 1817 artean, harresiez kanpoko auzoetako biztanleek ez zuten Espainiako Gerra Ministerioaren baimenik lortu etxeak berreraikitzeko

Laguntzarik ez

1814ko otsailaren 20an Gregorio Iturbe alkateak gutun bat igorri zuen Espainiako Erregeordetzara, laguntza eske eta erantzunik ezaz kezu. Sarreran Donostia “munduko hiririk zorigaiztokoena, ia izate fisikorik

gabea, eta izate moralaren azkenetan dena” zela zioen gutunak. Iturbe eta gainerako zinegotziek zioten bost hilabeteetan bitan ahalegindu zirela hiriaren egoeraren berri ematen eta laguntza lortzen, baina Espainiako Kongresuak ez zela ordurarte erantzun.

Madrilgo agintariek entzungor egin zieten, hirugarrenez. Suntsiketaren arduradun militarrengana ere jo zuten, berreraikuntzarako nahiz soldaduek jaten zituzten anoa berak jasotzeko laguntza eske. Graham, Castaños eta Alava jeneralek ez

SAN TELMO MUSEOA

GIPUZKOAKO ARTXIBATEGI OROKORRA

Ezkerrean, *Zubietako bilera* lan anonimoa. Eskuinean, bilera hura egin zen Aizpurua baserria, 1814ko argazkian. 1813ko irailaren 8an eta 9an Donostiako Udala berriro osatzea eta hiria berreraikitzea erabaki zuten han bildutakoek.

zuten erantzun. Wellingtonek, bai: atzerritarra zela eta lurraldeaz ezertxo ere ez zekiela. Sutearen ondorengo egunetan bertan, erai-kinen hondakinak garbitzeko laguntzarik ez zen izan, eta inguruko herrietan lantaldeak antolatu behar izan zituzten lan horretarako. Ez Espainiako Gobernutik, ez haren aliatuengandik, ez zuten kalte-ordainik, dirulaguntzarik edo finantzaketa biderik jaso, hiria berreraikitzeko.

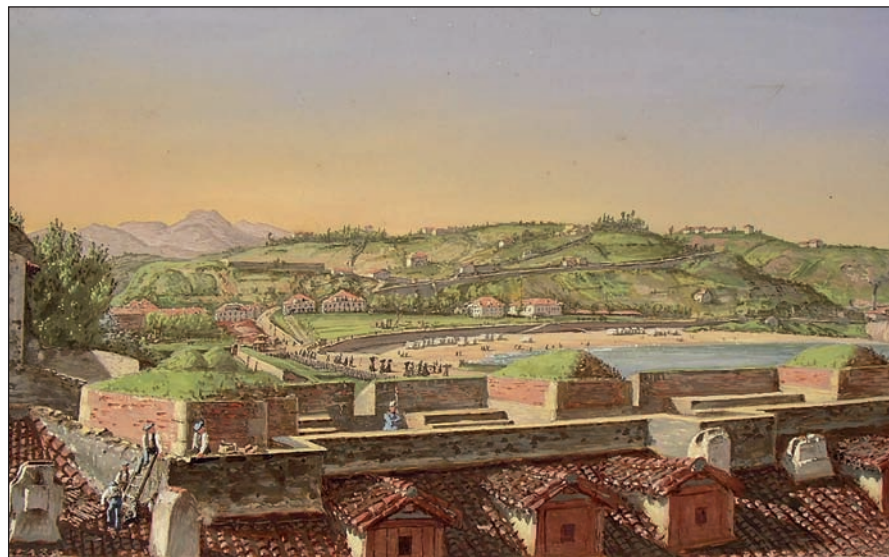
Hiria suntsitu eta hurrengo hilabeteetan, harresien barruan 300 biztanle inguru geratu ziren. Donostiar gehienak kanpoko 400 bat baserrietan bizi ziren. Baina harresiz kanpo hiria berreraikitzerik ez zegoen. 1814 eta 1817 artean, kanpoko auzoetako biztanleek ez zuten Espainiako Gerra Ministerioaren baimenik lortu etxeak berre-raitzeko.

Laguntza sinbolikoa 1816an iritsi zen. Fernando VII.a erregeak bere burua hiriaren babesle izendatu zuen. Baina 1824ko uztaileko agiri batek dionez, hiriak kalte-ordainik jaso gabe jarraitzen zuen. Erregearen laguntzak ez zuen maila sinbolikoa gainditu 1828ko ekainaren 10ean, Plaza Berriko Udalteko lehen harria jarri zutenean.

Harrapaketa bai

Laguntzarako jarrera pasiboa izan arren, arpilatzean aktiboki jardun zuten suntsiketaren erantzule militarrek. Arpilatzea sua itzali baino lehen hasi zen. Lapurtutakoa ingelesen kuartelaren parean saltzen zuten, Graham jeneralak ezikusiarrena egiten zuen bitartean. Irailaren 4an bertan Gipuzkoako Diputazioak harrapaketa eteteko eskaera egin zuen, alferrik. Arpilatzea hilabetetan luzatu zen. Jarduera apaldu bazen, zer lapurtu apenas geratzen zelako izan zen. Azaroaren amaiera aldera, San Martin auzoko hainbat

Arpilatzea hilabetetan luzatu zen. Azaroaren amaieran San Martin auzoko hainbat etxejabeek salatu zuten ofizial ingeles batek beren etxeetako harlanduak eraman nahi zituela

GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIA

Donostiako harresietatik ikusten zen ikuspegia margotu zuen Didier Petit de Meurvillek XIX. mendean. Sutearen ondoren donostiar gutxi geratu zen harresien barruan, 300 bat. Gehienak kanpoko auzune eta baserrietan bizi ziren orduan.

etxejabeek salatu zuten ofizial ingeles batek beren etxeetako harlanduak eraman nahi zituela.

Eta lapurreta zuzenak zeharkakoari egin zion bidea 1814ko udaberrian, tragediaz negozioa egiteko eskrupulurik ez zuten espekulatuzaileen eskutik. Sutearen aurretik urteko 900 errealeko errenta zuten biltegiengatik 12.000 eskatzera iritsi ziren. Udan ogiaren prezioaren igoerak protestak eragin zituen.

Gutxi batzuk aberasten ziren bitartean, herritarrak miseria gorrian bizi ziren, neguko hotzaz babesteko aukerarik gabe. Ingurua basoz josita egon arren, egurra garraiatzeko baliabiderik ez zegoen. Igeldoko itsasargia piztuta atxikitzeko egurrik gabe ere geratu ziren.

Bartolo
taberna - jatetxea

Euskal sukaldaritzan eta pintxotan
aukera zabala

Fermin Calbetón, 38
Donostia - San Sebastián

© 943 420 279
www.casabartoloetxea.com

Donostia ez zen bakarra izan

DONOSTIA izan zen 1813ko udako biktima nagusia. Hango hondamendiak ez zuen parekorik izan. Baina frantziarren nahiz aliatuen gehiegikeriak Euskal Herriko beste hainbat tokitan ere izan zuten eragina.

Bilbo frantziarrek setiatu eta hartu zuten, Christophe-Antoine Merlin jenerala buru. Dozenaka hilketa eta bortxaketa izan ziren. Hainbat etxe erre zituzten, eta elizak, ondasun preziatuenak gorde ohi zituzten eraikinak, arpilatu zituzten.

Gasteizko gudua Arabako lautadan jokatu zen 1813ko ekainaren 20 eta 21ean. Bi aldeetan hildako asko izan ziren, gehiago tropa napoleonikoen artean. Baina zibilen kontra ez zuten errepresaliarik hartu. Hori bai, arpilaketa izugarria izan zen, gure lurraldean aurrekaririk gabekoa. Gudua irabazi ondoren Wellingtonek ez zuen esperotako espolioa egiterik izan. 275.000 libera inguruko balioa zuten ondasunak bildu zituen, baina altxorrik preziatuenak, hala nola Rafael, Velázquez, Tiziano, Rubens edo Zurbaranen ehunka koadro, frantziarrek eraman zituzten –gerora aliatuek berreskuratuko zituzten arren–. Soldaduei nahi adina arpilatze baimena eman zien jeneralak; Gasteiz eta inguruak doako azoka erraldoi bihurtu ziren tropentzat. Herritarrek ahal zutena soinean eramanda, presa-ka, alde egin zuten, eta bidean gehienek ondasun eskas horiek

KOLDO MITXELENA KULTURUNEA

Gasteizko gudua, 1813ko ekainaren 21ean. W. Heathen grabatua (1814).

ere eman behar izan zituzten, bortxaketak eta hilketak saihesteko.

Abuztuaren 31n bertan, Irun inguruetan, San Martzialeko bigarren guduan, bi bandoetan hildako ugari izan arren, zibilen bajak urriak izan ziren. Herritarren kontrako errepresaliarik ez zen izan.

Baina hilketa, lapurreta edo bortxaketa sistematikoak egiteko baimen edo agindu “ofizialik” ez izateak ez du esan nahi albo-kalte latzak ez zeudenik. Esaterako, San Martzialeko guduaren bihar-munean, handik galtzaile erretiratutako hainbat soldadu frantziarrek ingeles eliteko tiratzaile talde batekin topo egin zuten

Alkaiaga (Lesaka) eta Bera lotzen dituen San Migel zubian; 200dik gora hildako izan ziren. Alegia, gudu handien itzalean nonahi gatazka txikiagoak sortzen zirela. Eta militarrek tiroka hasi gabe ere, zibilek haien igarotzea nozitu zutela. Frantziar tropek Baiona zuten inguruko base nagusia. Wellingtonek Lesakatik prestatu zuen Donostiako eraso. Gasteizen galdu ondoren, tropa frantziarrak Iruñera erretiratzen hasi ziren, Baionarako bidea etenda zutelako, besteak beste Gometxan eta Agurainen geldialdiak eginez. Eta batzuek zein besteek, garaile nahiz galtzaile, ez zuten erreparorik, behar edo nahi zuten guztia baimenik gabe hartzeko.

Falta zena: malaria

Udalaren finantza porrota erabatekoa zen. Udal medikurik ez zegoen, ospitalerik ere ez eta, hala, donostiarrak babesgabe zeuden gaixotasunen eta epidemien aurrean. Ibaetako ihizetako jabe Juan Miguel Zatarainek ere ez zuen nonbait zingirak sanotzeko dirurik, eta anofele eltxoak ugaltzeko inguru ezin hobea topatu zuen bertan. Garaiko kroniken arabera, duela 200 urteko neguan malariak eguneko 8-10 heriotza eragin zituen. Soldadu aliatuek baino

donostiar gehiago hil zituen helgaitzak, milatik gora. Udalak berehala Zataraini zingirak garbitzeko agindu arren, lurjabe egoskor eta arduragabeak afera epaitegiataran eraman zuen, eta hiru urte behar izan ziren inguru kutsakorra sanotu eta epidemiaz libratzeko.

Eta askoz urte gehiago sutearen ondorioak itzaltzeko, militarrek utzitako zor kalkulaezina kitzeko eta Zubietan erabakita-koa gauzatzeko. ■

